

Kertész Imre *Felszámolás* című kötetében a narrátor, Keserű, az ablakon kitekintve hajléktalanokat lát. Keserűnek mindennapos elfoglaltsága ezeknek az embereknek a megfigyelése, történeteiken töpreng. Kihangosított gondolatai

62 Kustos Júlia

KONSTRUÁLT BŐR

Röhrig Géza: *Angyalvakond*

képzelte, hogy mire idáig jutottak, ezek a történetek már régóta elveszítették minden jelentőségüket (ha lehet egyáltalán jelentősége az ilyen történeteknek).¹ A Kertész által alkotott karakter és Röhrig Géza *Angyalvakond*-ja ezen a ponton, azaz a történet jelentőségénél (továbbá: jelenléténél vagy hiányánál) találkoznak. Míg az előbbi azt állítja, hogy a jelennek való kiszolgáltatottságban feloldódnak és megsemmisülnek a múltbéli események (s ezzel együtt a személy megfosztatik egyik legfontosabb, legönazonosabb vonásától: saját narratívájától), addig Röhrignél a minden más szempontból akár animális vagy objekt-tartományba csúszó személyeket egyetlen dolog tartja meg jelenünkben: az esély múltjuk és jelenük elmesélésére.

A szegénységábrázolás izgalmas terepe a szocioirodalomnak, illetve a kisebbségeket tematizáló irodalmi alkotásoknak. Tar Sándor *A 6714-es személyétől* Krasznahorkai *Sátántangóján* át Borbély *Nincstelenségjéig* dús anyagról, bravúros művekről van szó. Ugyanakkor a magyar társadalom kevésbé bővelkedik a művekben rögzített állapotokból kiemelhető kérdésekre adható válaszokban, megoldási javaslatokban. Az a különös (de Közép-Európában sem kevésbé egyedű) és terhelt szocio-politikai állapot, amit Magyarország jelenleg is nyög, nehezen hozzáférhetővé teszi ezeknek a műveknek filozófián, moralitáson és érzelmi érintettségen túli elemzését. Ebben a felfogásban a szegénység szükséges rossz, egy eltávolított állapot, amiért felelősséget vállalni (azaz például megoldási stratégiát kidolgozni az adott állapotok elmélyítése helyett) kényelmetlen. Kulcsszavakkal elmondva (és nagyon lecsupasztva) ezek a művek leírnak, sokkolnak és elborzasztanak, poétikai erejük pedig elsöprő, emellett azonban kevésbé feltáró jellegűek. Röhrig Géza legújabb kötete ennek tükrében (is) izgalmas jelenség, mivel ebből az irányvonalból kilépni látszik. A kötet több szövegében is megjelenik egy gondoskodó, segítő, tehát cselekvő, involvált ágens, aki aggódik a megjelenített személyekért, vagy azok hiánya miatt. Az *Angyalvakond* időzítését tekintve válaszként érkezett a 2018 őszén életbe lépett szabályozócsomagra, mely

a következők: „Történet nélküli emberek voltak, s ez a gondolat csendes rokonszenvet ébresztett Keserűben. Jól tudta persze, hogy mindegyiknek megvan a maga szomorú története, amely őt idáig juttatta; de Keserű úgy

röviden és tömören kriminalizálja az életvitelszerű utcán lakást, azaz a hajléktalanságot. A kötet a Fedél Nélkül Könyvek sorozatában jelent meg, (bár borítójával kétségtelenül rájátszik a Magvető *Időmérték*-kötetének design-jára) és a tárgyév telén csak és kizárólag a Fedél Nélkül terjesztőktől lehetett megvásárolni. A befolyt összeg nyomdai és adminisztrációs 63 költségein kívül eső része a terjesztőket illette. Röhrig a kötetbemutatón² elmondta, az időbeli átfedés véletlen egybeesés, és külön hangsúlyozta, hogy nehezebbnek érzi azt, hogy az olvasás során az aktualitásoktól, magyar társadalmi kontextustól elvonatkoztatva, a kötet esztétikai, poétikai tényezői érvényesülhessenek.³

Az *Angyalvakond* Röhrig Géza kilencedik kötete. A kötet verseit tekinthetjük a hajléktalanság jelenlegi és mindenkori tablójának. Jelenkorinak, mivel a banános dobozok, a buborékfólia, illetve a petpalackból kortyolt tablettás bor tárgyi világában az elmúlt húsz-harminc évet hivatott bemutatni. Ugyanakkor állandó és univerzális tapasztalat a testtudat transzformációja: a test fizikai határainak elmosódása, a fáradság (vagy végelgyengülés, részegség) miatti átmeneti pszichés állapotok megjelenítése, a túlélés különböző stratégiái, illetve az animális-objektum-humán sarokpontok mentén táncoló lírai ének és lírai ők megjelenítése, melyre már születtek művek a 19. században, illetve századforduló körül is (például az orosz prózairodalomban Csehovnál és Dosztojevszkijnél is fontos, főként a társadalomban betöltött szerep tükrében).

A kötet verseiben hangot kapnak azok, akiknek nincs esélyük elmondani történeteiket. Arcot kapnak, akik magukat lépcsőkön, aluljárókban, városzéli kis erdőkben meghúzni kénytelenek, és akiknek arcát kevés ember szeretné (saját lelkiismerete vagy elhidegült undora miatt) tüzetesebben szemügyre venni. Röhrig képes az alakokat a szegénység felmagasztalása és „nyomorpornója” nélkül, sőt, naturalista egyszerűséggel felvázolni („körme kagylósan rovátkolt / bőrén a fagy turzásai”, „a felség épp tetves // rásárgult orvosi géz volt a nyaksála”). Eszköztárával és arányérzékével úgy közelít témájához, hogy pontosan tudja, miként lehet plasztikusan ábrázolni és fenntartani az emberi méltóságot: úgy mesélni, hogy a szóban forgó alak még animális létében is ember maradhasson („kinyújtott nyelvvel csapkod / akár egy mellézárt ajtó / néz / s ha kell mindenünnen / olykor megáll / mély levegőt vesz / és lefelé nézve teli torokból üvölt / mintha szülne így egy kicsit az árnyékán / safranek”).

Hasonló módon kifinomult dualitás mentén mozog Röhrig nyelvezete és viszonyulása a transzcendens irányába. A verseihez közel álló, klasszikus hierarchia ugyan kirajzolódik, mégis olyan pozíciót konstruál meg, mely sem az alávetettségben való békés feloldódást, sem pedig a megképzett mindenható

döntéseinek megkérdőjelezését, azokkal való szembehelyezkedést nem jelöl. A transzcendenshez intézett üzenetek partneri viszonyt építenek ki, s a versek egyértelműen megállapítanak egyfajta méltatlanságot (a *dávid* című versben: „azt mondják a szent emberek / jó a te ránk emelt kezed /
64 hogy úgy köpsz arcul / mint cipőjét apukám / tisztára pucolsz a nyállal azután // nem tudom / nem tudom / semmit sem tudok”, vagy a *káin*-ban: „uram, tégy minket magadhoz méltóbbá”).

A kötet poétikáját vizsgálva szembeötlők a fizikai határokat és azoknak alakulását tematizáló versek. A testpoétikával foglalkozó elméletek a testet teszik meg a szöveg kiindulópontjává. Így a test változásaiban, funkcióiban és diszfunkcionalitásában, fogyatékoságában, egészségében az őt körülvevő világ viszonyítási pontja. Röhrig hajléktalanságot, fizikai szenvedést tematizáló verseinek beszédmódja pontosan azért működhet sikeresen – és ami még fontosabb: hangnemét illetően természetesen –, mivel minden egyes karakternél képes a kiindulópont átvételére. Ez pedig érzelmileg ugyan involválódott, de saját bevonódását az olvasóra nem ráerőltető lírai hangot eredményez. A kötet több versénél a testtudat külső erőknél való kiszolgáltatottsága, és így egyfajta bőrre ráépülő „konstruált bőr” kerül a középpontba: a hajléktalan ember teste egygyé válik viselt ruháival; viselt ruhái pedig hordozni kezdi testének melléktermékeit („annyi, hogy a ruhám rajtam varrd meg kérlek / nem tudom levenni testemmé vált végleg” – *csumi kupléja*, vagy „leguggol / s ruháján keresztül / a kotoréka mellé pisil / 'három réteg tuti hogy van rajta'” – *liza*). Az átlényegülés itt is eltolódást képez az állati lét felé („mája mint egy duci belsőzseb / már a pulcsiján át kitapintható” – *misí*). Röhrig hangja egyszerre a tárgyilagos megfigyelő, azon túl a versek alanyaié, felruházva belső, reflektív perspektívájukkal, és természetesen a költőé, aki a képalkotás finomságát egy egészen egyedi, plasztikusságában meghökkenítő irányvonalon képviseli. Részben áttérve a tudatállapotot érő változásokra, részben pedig maradván a test fizikai határainál, az *anonymus* című vers a következő képpel indít: „mínusz tizenben találtak rá / orrát a patkány már perforálta / magához tért ám nem emlékszik / sem nevére sem a mennyországra”. Egy testrészt és a memória (kvázi ön-tudat) elvesztése összefügg; hiszen a versek lírai énjeinek tudatállapot-változásait nagyban befolyásolja fizikai hogylétük, ami pedig történetükön keresztül egy előtörténet keretébe ágyazva jelenik meg. A történeteket átadó narratívák olykor egy bizonyos távolságból konstruálódnak, de láthatunk példákat a beágyazott, vagy eleve monológként szerkesztett versekben az egyes szám első személyben megszólaló lírai én saját történeteinek átadására is. Ez utóbbihoz Röhrig egyéni nyelvezetet, idioktust dolgoz ki, jellemző szófordulatokat ágyaz be, és egy poétikai teljesítménytől klasszikusan távoli nyelvből nyeri a poétikai potenciált ismétlésekkel (*zoli* vagy *gyalu mindenesti imádsága* című versek),

részletek kiragadásával, és a figyelem irányításával (az *angéla nyilatkozik* című versben az ételosztás monotonitásának leírása: „betolat a térre a kisbusz / és lendít emel önt / lendít emel önt / a merőkanál”), a rímek esetlen játékaival („a szemét nézd, azt ott ni / meg fog erőszakolni / az előbb már fogdosott / ne hagyd nem hagyhatod” – a *juci* című versben).

65

Végül, de nem utolsó sorban pedig a létezés szintjeit bebarangoló abjekt-állati-emberi transzcendens hármasság keveredését tematizálja megannyi szöveg, így például a *peppe* című vers kezdetén megjelenő emberi-állati határ („az emberólat éjjel / a felüljáró negyedik tartópillérénel / nagy nyomású mosóval takarították el // a gépet kemény kültéri felületek / különösen makacs szennyeződéseinek / tisztítására fejlesztették ki”). A kötetben soron következő *imi* című versben a transzcendens képei („feje körül molyok glóriáztak”; ill. a „Mennyei Király” megnevezés) keverednek a test abjektáló leírásával („a fülkét a bűz résnyire nyitotta”), vagy a testet és a szellemet szétválasztó, tárgyias hasonlatával („egy testben ám külön él magától / nemakart gyerek akart kabátban”).

Röhrig a kötetbe foglalt kísérletei közt találni balladát (*a szívtelen bakfis balladája*), parafrázisokat (Kosztolányi *Hajnali részegségének* átíratásként a *dezső bácsi* című, illetve a további kommentárt talán nem igénylő *mit kíván a magyar homeless* című vers), kuplét (*csumi kupléja*). A formai sokszínűség, mely kitartóan egyedi képalkotással társul, egyszerre távolodik el és kapcsolódik bele a klasszikus költészeti hagyományok sodrába (vö. az *ili* című vers a magyar ütemhangsúlyos verselés ritmikái mezőjét ellenpontoszza pontos és erős képeivel: „pedig volt erős / erős mint a damil / belül oly tiszta / mint a mocskos radír // de most hogy lopsz / bár testi bajod nincsen / megfulladsz mégis / mint hal a forralt vízben”). A kötet érzékeny, érdekes, és olvasónként más-más tétellel bíró darabja a kortárs szegénységirodalomnak. Nyelvezete(i) és üzenete(i) egyértelműen mutatják saját témájának összetettségét, és szerzőjének elhivatottságát a témát illetően. (*Menhely Alapítvány – Fedél Nélkül, Bp., 2018*)

Új Forrás 2020/2 – Kustos Júlia: Konstruált bőr
Röhrig Géza: *Angyalvakond*

¹ KERTÉSZ Imre, *Felszámolás*, Magvető, Budapest, 2003, 158.

² RÖHRIG Géza, *Mindannyian hajléktalanok vagyunk* (<https://akibic.hu/2018/11/29/rohrig-geza-mindannyian-hajlektalanok-vagyunk/> utolsó aktív elérés: 2019. június 21.)

³ Érdemes itt megjegyezni, hogy Röhrig korábbi kötetében is foglalkozik szocioversekkel. Az *ember aki a cipőjében hordta gyökereit* című 2016-os kötetében (Magvető) a *gabi* ciklus verseiben, melyek közül a kötetben található *gyalu utolsó búcsúlevele* (a 2016-os kötetben: *megfagyott egy hajléktalan*), *férfi*, *kovboj* (régimén: *margitsziget*), *szücsi az igazságot szomjúH₂Ozta* (régimén: *nekrológ*), *csabi könyörög* (régimén: *laci könyörög*), *kinga*, *zanett* helyenként azonos formában, valahol viszont átirat variációkként (a *szücsi az igazságot...* és a *nekrológ* kivételesen sok szöveghelyen eltér) jelennek meg. A szövegek eltéréseiből kiolvasható izgalmas filológiai kérdések mellé még becsatlakozhatnak azok az eltérések, melyek az *Angyalvakondban* és a 2018. október 19-i *Élet és Irodalom*ban közölt szövegek – *juci*, *gyalu mindenesti imádsága*, *anonymus*, *gyöngyvér*, *missi*, *csumi* (és *csumi kupléja*) és *lackó* – közti eltérésekben fígyelhetőek meg.